

Pokol Béla

Az EJEB mint egy önszerveződő jogászapparátus

In: Európai jurisztokrácia. Dialóg Campus Kiadó. Budapest. 2019. 39-49.p.

Az utóbbi években empirikus kutatásokon és belső interjúkon alapuló tanulmányok jelentek meg az Európai Emberi Jogi Bíróság (EJEB) belső működésének részleteiről, melyek hosszú ideig csak a belső résztvevők előtt volt ismertek, és ez lehetővé teszi az általános szociológiai összefüggések szempontjából a Bíróság működésének elemzését. A fejezet ezek közül az EJEB-bírák függetlenségének szempontjából veszi szemügyre a kutatásokból és az interjúkból kivehető működési sajátosságokat. Először ezek részleteinek ismertetésére kerül sor (1); majd a bírói függetlenség általános jellemzői és a bírók törvényhez illetve a felsőbb bírósági esetjoghoz kötöttségének dilemmái kerülnek elemzésre (2); végül a bírói függetlenség általános képének háttéréből az EJEB-bírák problematikus függetlensége kerül értékelésre annak kihangsúlyozásával, hogy a működési jellemzők közül melyek azok, amelyek a leginkább sértik ezt a függetlenséget (3).

1) Szervezeti keretek

Az Egyezményt aláíró államok mindegyike egy-egy bírót küldhet az EJEB bírói tanácsaiba, és a 47 bírót öt szekcióba osztva tevékenykedik. Az EJEB teljes ülése minden szekciónak egy elnököt és egy helyettes elnököt választ a bírák közül, és rajtuk kívül hét vagy nyolc fő a bírák száma egy-egy szekcióban. Az EJEB 47 bírójának a döntését a honlapjuk adatai szerint jelenleg 667 fős döntéselőkészítő munkatárs segíti (ezek között tizenegy magyar) és ezen belül 270 az egyes ügyek eldöntésében segédkező jogászok száma. Az EJEB-bíráknak maguknak nincs saját munkatársa, és ha előadó bírónak nevezi ki az egyiket egy ügyben a szekcióvezetője, akkor egyben a központosított jogászapparátusból kap segítőt, és azokkal együtt alkot egy csapatot. Ez a központosított döntési apparátus 33 csoportba szétosztva működik az öt szekció mellé telepítve, élükön a divízióvezető *senior* jogásszal. Mivel az indítványok az adott ország saját nyelvén kerülnek benyújtásra és minden nyelvterületre van elkülönített döntéselőkészítő jogászcsoporthoz, mely az egyes ügyeket viszi a döntési eljárásban, így a 33 csoport legtöbbje egy-egy nyelvterület jogászait fogja össze. A döntéselőkészítő jogászcsoporthoz belül szigorú hierarchia van, alul az ideiglenesen alkalmazott *registry lawyer*ek egy éves megbízással, maximum négyéves időtartamig meghosszabbíthatóan, de ha a tartós jogászteam vezetői (az egyes szekciók registrarjai és deputy registrarjai) kooptálhatónak találják az egyiküket, akkor négy év után véglegesíthetik, és bekerülhet az állandóan alkalmazott *registry lawyer*ek közé, ahol akár 30-35 évet is eltölthet aztán.

Az egy-egy ügyre előadó bírónak kinevezett bíró mellé az illetékes divízió vezető a junior registry lawyerek közül nevez ki egy segítőt számára, de ez nem jelent a bírónak alávetettséget, mert a kijelölt segítő alárendelt marad a csoportja senior registry lawyereinek is, azok pedig deputynak, illetve végső soron a szekció registrárnak. Ezek az ügy menetét és a tervezetkészítés egyes szakaszait állandóan ellenőrzik, és a segítő jogász által elkészített tervezetet még az előadó bíró előtt ellenőrzik, módosításokat tesznek rajta, majd csak ezután kerül el az előadó bíróhoz. Ha aztán ő is javasol változtatásokat az ő felfogása szerint a segítői által elkészített tervezeten, akkor annak teljesítése előtt az még átfut a segítő junior jogász említett felettésén, és csak azok jóváhagyása mellett kerülhetnek be ezek, vagy legalább egy részük a tervezetbe. Így ha határozottabb előadó bíróról van szó, aki ragaszkodik az elképzeléseihez, akkor egy folyamatos küzdelem megy végbe a bíró és a registry lawyerek hierarchiája között. Az így létrejött döntési tervezet kerül aztán szétszórásra a EJEB valamelyik döntési tanácsa elé, és ha elutasítás, akkor valamelyik háromtagú bírói tanács elé, de ha érdemi és pozitív a döntés, akkor a szekció héttagú kamarája elé kerül döntésre.

Ám az előbbieken kívül van még egy apparátus-kontroll, mielőtt a bírói döntési kamara elé kerülne egy ügy, és ez a *jurisconsult* apparátusának a közbeszólási lehetősége. Ezt a posztot 2005-ben állították fel, és feladata az EJEB vonatkozó esetjogának a védelme, illetve annak biztosítása, hogy az egyes tervezetek mindig azok fényében kerüljenek kidolgozásra. Mint az első *jurisconsult*, Vincent Berger írja - aki 2006-2013 között töltötte be ezt a posztot - a *jurisconsult* kinevezését az EJEB központi vezetősége dönti el, mely az EJEB elnökéből és az öt szekcióvezetőből áll, és apparátusa minden egyes ügy tervezetét ellenőrzi, az esetjogtól eltérés esetén pedig felhívja az előadó bírót és a készítő jogász-teamet az eltérés megszüntetésére. Ha az esetjogtól eltérés jelentős, akkor mintegy nyilvános feddésként a heti rendszerességgel adott tájékoztatója az összes bíró és registry lawyer felé tartalmazza az "elkövető" nevét és az ügyet, mindenkit óva intve az ilyen eltéréstől. Azt már az EJEB kutatója, Mathilde Cohen állítja az EJEB bíráival és jogász munkatársaival készített interjúi alapján, hogy ha egy-egy esetben az előadó bíró ragaszkodik a többszöri figyelmeztetés ellenére is a tervezete megoldásához, és az adott kamarában pozitív döntés várható a kifogásolt tervezet alapján, akkor végső soron a *jurisconsult* apparátusának javaslatára elveszik az előadó bírótól és a kamarától az ügyet, és egy másik előadó bíróra illetve kamarára szignálják ki az ügyet. Ez azonban csak a legmakacsabb bírók esetében elképzelhető, mivel a *Jurisconsult* magasan az egyes bírók és döntési paneljeik felett áll, és az EJEB lefontosabb döntési fórumának, a *Grand Chamber*-nek az egyik legfontosabb illetékes, ahová a legfontosabb ügyeket viszik fel döntésre, vagy fellebbezés folytán kerül ide, és itt a *Jurisconsult* képviseli az EJEB állandó jogszapparatát. E mellett ő több önálló részleg (pl. a kutatási és könyvtárügyi, az esetjogi publikációs részleg stb.) összefogó főnöke is egyben. Ám a legnagyobb erejét az jelenti, hogy az egyes bírakkal és döntési paneljeikkel szemben az EJEB esetjogának védelmét az EJEB elnökéből és a szekcióelnökökből álló "*Esetjogi Konfliktus-megelőző Csoport*" ernyője alatt végzi (korábban ez a nagyméltóságú testület még a *jurisconsultus* hivatala nélkül látta el ezt a feladatát), és így a *jurisconsultus* apparátusával szembe szegülés az egyes bírók és döntési paneljük részéről a teljes EJEB felügyeletével szembekerülést jelentené. Noha a *jurisconsultus* jogászának figyelmeztetése egy-egy ügy tervezetét illetően elvileg csak az eltérés indokainak nyílt felmutatására ösztönöz, és olyan interpretációt is lehet adni ennek a közbeszólásnak, hogy csak a nyílt vitát ösztönzi. Ám a *jurisconsultus* említett büntető jogosítványai, és az ügy elvételének lehetősége - illetve esetleg a *Grand Chamber*-hez áttételének javaslása - mind arra ösztökélik az esetleg ellenszegülő előadó bírót, hogy ne ellenkezzen, ha a *jurisconsultus* jogászának fellépése és figyelmeztetése egy szintet elér. Mathilde Cohen összegzésében a *jurisconsultus* úgy lehet felfogni mint az EJEB "Nagy Inkvizitort": "I like to think of the *jurisconsult* as the ECtHR's "Grand Inquisitor". The *jurisconsult* and his delegates receive and review all draft opinions. They can intervene at any time in the writing of any opinion. During their weekly meetings, one of the lawyers may declare, "Hey, I'm reading something that fails to support 'the party line', as we used to say during the Soviet time, that is, contrary to orthodoxy."

Az EJEB-bírók ellenőrzésének azonban még egy rétege van, és ezt a döntési tervezetek és a végső döntések - de ugyanígy az egyes különvélemények - nyelvi ellenőrzése jelenti. Ez egyben egy pótlólagos tartalmi ellenőrzést is jelent, mert a már kialakult esetjogi nyelvezethez és fogalmakhoz ragaszkodva az anyanyelvi ellenőrzők nyelvi korrekciói egyben érdemi módosításokat is belevisznek az elkészült tervezetekbe és a végső döntések kihirdetett szövegébe. Annál is inkább, mert a nyelvi részleg apparátusának *senior* (véglegesített) rétege az anyanyelvi területről származás mellett egyben jogász végzettséggel is rendelkezik. Így mind nyelvileg, mind az emberjogi esetjog oldaláról ellenőrizni tudják a bírakat és döntési paneljeiket, kamaráikat. A nyelvi ellenőrzés pedig kétszer is végbemegy, és először a döntési tervezetek elkészülte után, majd az elfogadott döntések szövegét illetően még egyszer ellenőrzik a bírakat a nyelvész-jogászok, beleértve a különvélemények szövegét is. Mint az egyik ilyen, EJEB melletti nyelvész-jogász jelezte a vele készült interjúban, Strasbourgban vannak kifejezett lingvisztikai precedensek, melyek a kötelező terminológiát tartalmazzák, és rendszeres terminológiai üléseket tartanak a nyelvész-jogászok ennek karbantartására, és ez a terminológia minden bíróra és jogász munkatársra is kötelező. Ezért, ha ezt valamelyik bíró megsérti - esetleg, mert tudatosan más normatív értelmet akart bevinni a döntésbe - akkor a nyelvi korrekciós szakaszban ez könyörtelenül eltávolításra kerül.

Fontos még kiemelni a bírák nyelvi kiszolgáltatottsága kapcsán, hogy az EJEB két hivatalos nyelve, az angol és francia esetében nem egyszerűen ezek hivatalos és elterjedt nyelvi verziója jelenik meg a bírósági használatban, hanem a sok év alatt kialakult egy egyszerűsített, ám másrészt a speciális strasbourgi nyelvi terminológiával kibővített ún. "konvenció-angol" és "konvenció-francia" nyelvi verzió, és ezek a módosított verziók jelentik a mindennapi döntési folyamatokban használt két munkanyelvet. Ez pedig még a folyamatosan Strasbourgban dolgozó registry lawyerek részéről is csak egy kétéves intenzív nyelvi kurzussal sajátítható el. Így akármilyen jól beszél is esetleg akár mind a két nyelven vagy csak az egyikben az EJEB mellé kilenc évre kiküldött tagállami bíró, évekig képtelen a döntési folyamatokba segítség nélkül bekapcsolódni, és így már csak ezért is kiszolgáltatottá válik a *senior* registry lawyer munkatársak felé. A tényleges helyzet azonban Strasbourgban még ennél is rosszabb, és mivel az EJEB bírái számára akár a két hivatalos nyelv egyike is elég a kinevezéshez, így többször előfordul, hogy egy-egy szekció döntési kamaráin belül a hét bíró csak tolmáccsal képes érintkezni az üléseken, mert a fele az egyiket, a másik fele a másik nyelvet ismeri csak. E nyelvi korlátok együtt a többivel aztán azt jelentik, hogy a bírák egyrészt az extrém erős precedensköltöttség szokásjogi korlátai miatt, másrészt a nyelvi kiszolgáltatottságból eredő korlátok miatt sok esetben ténylegesen csak pusztán álcát jelentenek az ügyek állandó jogász-apparátus általi eldöntésének elfedéséhez.

Az EJEB-bírák szinte teljes mértékű kiszolgáltatottságát az EJEB főhivatalnokai felé (registrar, deputy registrar, szekciós registrarok és a szekciók deputy registrarjai) valamint az ezek által felügyelt és folyamatos hierarchikus alárendeltségben tartott, központosított registry lawyerek felé még tisztábban lehet felmutatni, ha a helyzetüket a másik európai főbírósággal, a luxemburgi Európai Bírósággal hasonlítjuk össze. Mint látni fogjuk, ott is van kiszolgáltatottság a bírakat illetően az állandó munkatársi gárda felé, de ez azért nagyobb mértékben meghagyja a bírói függetlenséget a döntésekben résztvevő bírák számára. (Lásd majd a következő fejezet elemzéseit.)

2) A bírák függetlensége, törvényhez és esetjoghoz kötöttsége

A bírói függetlenség formulája úgy szól a Felvilágosodás óta alapvető igazságszolgáltatás elvként, hogy a bíró független, és csak a törvényeknek van alávetve. Ennek révén a bíró és az általa alkalmazott törvény illetve más jogszabály közé nem állhat semmilyen más, döntést befolyásoló instancia. A

törvény nyelvi értelme megadja a döntés normáját, és ha ennek nyitottsága miatt ez mégse megy rögtön, akkor a jogászi hivatásban bevett értelmezési módszerek segítségével, illetve az egyes jogágak jogdogmatikai fogalmait illetően ezek bevett tartalmainak kibontásával a bíró autentikusan el tudja dönteni, hogy mi következik a törvény szövegéből. Ha esetleg kifogás van az így kimondott bírói ítélettel szemben, akkor a fellebbezés révén egy felsőbb instancia előtt ismét végig lehet futtatni a döntési eljárást, és ez a még első fokon előforduló bírói elfogultságot, hibás értelmezést is el tudja tüntetni úgy, hogy közben a bírói függetlenséget sem sérti meg. Ez a kiinduló felfogás kezdett megváltozni az 1900-as évek elejétől, és a Felvilágosodás óta eltelt évtizedek tapasztalatai alapján ekkorra evidenssé vált, hogy a törvény tág rendelkezései között kell még valami, ami a bírókat kötik a mérlegelés közben és törvényértelmezésükben. Így fokozatosan bevetté vált az európai országokban, hogy a legfelsőbb bíróságok által kialakított és leüledett értelmezések kötik a bírókat és ha ezt figyelmen kívül hagyják az ítékezésükben, akkor a fellebbezés folyamán a felső bíróság szintjére kerülő ügyekben ezeket ki is kényszerítik a alsóbíróságok bíróiból. Így a törvények szövege és a felsőbírósági esetjog együtt adta meg ettől kezdve, hogy mi a jog, és a bírók a törvényt szöveget a jogdogmatikai fogalmak alapján és a felsőbírósági esetjoggal együtt veszik figyelembe a döntéseik meghozatalakor. Így a bírói függetlenség korlátjaként a törvényhez, a jogdogmatikához és a releváns esetjoghoz kötöttség jött már számba ettől kezdve. Ez azonban nem változtatott azon, hogy a bírót ezeken kívül semmilyen kötelező befolyás nem érheti a döntése meghozatalakor, és ha kifogás merül fel a meghozott ítéletével szemben, akkor a fellebbezés az, melyen keresztül a bírót helyesbíteni lehet. A fellebbezés persze az elmúlt száz évben kiegészült különböző további felülvizsgálati eljárási lehetőségekkel, amikor már nem az egész bírói eljárást ismétlik meg, hanem csak valamilyen jogi kérdést lehet újra megvizsgálni, vagy ugyanígy az alkotmánybíráskodás létrejöttével az alkotmányjogi panasz révén, amikor a bírói ítéletet valamilyen alapjog figyelmen kívül hagyása miatt semmisítik meg. Ezek azonban nem érintik azt, hogy a bíró a saját eljárásán belül külső személy utasítása nélkül hozza meg döntését.

A fent vázolt bírói függetlenség megsértése a legalapvetőbb sérelmet jelent a jogállamiságot illetően, így vegyük szemügyre, hogy a EJEB bevezetőben vázolt döntési mechanizmusai milyen viszonyban állnak ezzel, és okoznak-e sérelmet az egyes bírái függetlenségét illetően.

3) Az EJEB-bírák esetjoghoz kötöttségének kizárólagossá válása: a függetlenség elvesztése

A bírói függetlenség fent vázolt általános képe a törvényhez, a jogdogmatikához és a felsőbírósági esetjoghoz kötöttség mellett megvalósulva a stabil jogági kódexeknél, melyek esetleg évszázadokon át folyamatosan hatályban maradnak - mint pl az 1804-es francia *Code Civil* vagy az 1900-as német *BGB* – a törvényt szöveg változatlansága ellenére úgy egészíthető ki, hogy az idők változását a bírák meglévő esetjog fokozatos átértelmezésével és korszakonként új esetjogi normaend törvényt szöveg mellé telepítésével követik. A jog felsorolt értelmi rétegei között - törvényt szöveg, esetjog, jogdogmatika - ugyanis hierarchia van, és a mindenkor hatályos törvényt szöveg primátusa mellett az esetjog könnyebben megváltoztatható a bírók által, amihez segítséget adhatnak a jogtudósok által az idők változása során létrehozott új jogdogmatikai konstrukciók is. Ezért a felsőbírósági esetjogi normák csoportjainak kötőereje csak relatív, és ha új bírói generációk jönnek, vagy csak a demokratikus politikai többség megváltozásával új szemléletű felsőbírák kerülnek kinevezésre, akkor a meglévő esetjog fokozatosan átalakul, és ezzel a sok évtizedes törvények, kódexek új esetjoggal kiegészítve fejtik ki hatásukat. Ennek azonban előfeltétele hogy a mindig újonnan kinevezett/megválasztott bírák függetlenek legyenek a bírói karon belül, és az esetjog kötőereje csak

relatív maradjon, és ne tudja meggátolni az eddigi esetjog esetleg gyors iramú kicserélését. A bírói függetlenség így nemcsak kifelé, a politikai hatalom felőli védettséget jelent, hanem a bírói kar belső hierarchiájától és a régi esetjog abszolutizálására törekvő idősebb bírói csoportokkal szembeni védettséget is. Ha ugyanis egy zárt bírói korporáció és ennek egy kooptáláson nyugvó zárt rendje jön létre, akkor a törvényszöveg és a dogmatika változásával szemben egy lezáródó esetjogi uralom jöhet létre, mely az idők változására csak gögös elutasítással tud válaszolni, hivatkozva a politikával szemben a jog felsőbbrendűségére, melyet a zárt bírói kar saját hatalmával azonosít. Így a feszültség extrémé fokozódása esetén aztán csak egy forradalomszerű elsöpréssel tud válaszolni az ilyen helyzetre a társadalom és politikai rendje, hogy helyreállítsa a törvények primátusát és az ennek alárendelt esetjogi működést - együtt az egyes bírák kiszabadításával a zárt felsőbírói kar uralma alól, visszaadva nekik a bírói függetlenséget.

Az általános kép a bírói függetlenség és az meglévő esetjog viszonyára jó háttérrel ad az EJEB-bírák helyzetének megértésére is. Az itteni esetjog abszolutizálása és az egyes ítélkező bírák és döntési kamarák extrém módon való ehhez kötése révén ugyanis a kutatások által feltárt kép szerint az EJEB-bírák extrém módon elvesztették az ezredforduló utáni évektől a függetlenségüket. A kiindulópont ehhez abban jelölhető meg, hogy az itteni bírától elszakították a döntéselőkészítő jogász munkatársakat, és ezeket egy hierarchizált központi apparátusban szervezték meg. Ezzel az egyes ügyek előadó bírái eleve csak egy kiszolgáltatott helyzetből vághatnak neki az önálló bírói mérlegeléssel kialakított döntési tervezet elkészítésének. Az "ő segítői" egy tőle független hierarchikus rendbe vannak beillesztve, és még ha fel is nő egy idő után az új és új EJEB-bíró az addigi esetjog megértéséhez és az emberi jogi egyezményi rendelkezés lehetséges értelmi alternatíváinak feltárásához, akkor is ott van vele szemben egy zárt hierarchikus jogász-apparátus, mely uralja a döntéselőkészítést. Ebbe az eleve meglévő alárendeltségi helyzetbe lépett be 2005-től a "Nagy Inkvizítor", a *jurisconsult* és nagyhatalmú saját apparátusa, mely széles jogosítványokkal az egyes ügyek minden fázisába parancsoló módon beavatkozhat, és módosításra kényszerítheti az egyes EJEB bírókat és a döntési kamarákat, végső soron az adott ügy elvételeivel. Mindezek révén nemcsak a bírói függetlenség válik semmivé, de az EJEB döntési mechanizmusa is teljes mértékig a kialakult esetjog uralma alá kerül, és az Egyezmény már csak távoli hivatkozási alappá válik, mert a bírák csak az esetjog fényében és ahhoz kötötten vehetik azt figyelembe.

Valójában az EJEB döntési mechanizmusát ezekkel a jellemvonásokkal egyre inkább egy zárt jogászcsoporthoz - a *registry lawyers* - uralma jellemzi, mely a mindig új és új ideiglenes munkatársak benevelésével, lojalitásuk tartós ellenőrzésével, majd ezekből a kiválasztottaknak a zárt csoportba bevitelével az állandó újratermelését is létrehozta egy kooptálási rendszerben. A tagállamok által kiküldött EJEB-bírák így jórészt csak álcát jelentenek a ténylegesen döntő állandó *registry lawyers* és a közülük kiemelkedett központi regiszter, deputy regiszter, és szekció regiszterek illetve deputy regiszterek hierarchiája előtt. Ha egy EJEB-bíró évek alatt azonosul a ténylegesen döntő, mögöttes jogászcsoporthoz vezetőivel, akkor esetleg még szekcióelnök is lehet, de megbízásuk kilenc évéből a maradék néhány év eleve kevés lehetőséget ad még ezek számára is az EJEB jogász-oligarchájának és esetjogának a befolyásolására.

Az emberi jogi egyezményt aláíró államok így azzal szembesülhetnek, hogy bár elvileg az egyezmény egyes rendelkezései alapján döntő bírókat ők választják ki, és így az egyes tagállamok demokratikus közvéleményei egyesülve befolyásolni tudják Európa változó körülményeire tekintettel a az emberjogi bíróságot, de a lezárult EJEB jogász-oligarchia miatt ez csak egy legitimációs álcává válik. E mellett még azt is kimutatták a kutatások, hogy évek alatt ez a lezáródott strasbourgi jogászoligarchia nem egyszerűen csak az Egyezmény értelmezését hajtotta végre az esetjoga kialakításakor, hanem sokszorososan kibővítve ennek hatókörét sok szempontból az egyes államok egész jogrendszerét az ellenőrzése alá vonta. Az emberjogi bíróság joggyakorlatát elemző, már említett

Julian Arato két módszert emelt ki arra, hogy az Egyezményben eredetileg amúgy is nyitottan megfogalmazott jogokat miként szakították el a bírák még inkább az Egyezménytől. Ezzel pedig oly módon kitágították ezeket, mely az egyes esetekben a legtávolabb eshet attól, amire az aláíró államok a kötelezettségvállalással eredetileg törekedtek.

E kitágítást tekintve így az, hogy ténylegesen nem az EJEB bírái döntenek az eléjük tárt ügyekben, hanem egy mögöttük tevékenykedő, lezáródott jogász-oligarchia, különösen sérti az Egyezményt aláíró államok szuverenitását. A következő években pedig az Európára nehezedő népvándorlási nyomással és a már napjainkra milliókra rugó migrációval szembeni önvédelem kérdései a középpontba helyezik a strasbourgi bíróság ehhez való hozzáállását. Ha az emberjogi előírások értelmezését nem az Európai Polgár jogainak középpontba helyezésével, és az európai civilizáció más civilizációkkal szembeni védelmével alakítja ki az EJEB, hanem minden embert megillető joggá bővíti ki a bevándorlást, akkor a már eddig is meglévő torzulásai - és mint most láttuk: a bírói függetlenség alapjainak megsértése – a legegyszerűbb módon kezdik ki működésének legitimitását. Egy új állapot létrehozása felé elindulás e téren talán a II. Világháború után emberjogi alapon létrehozott jogvédelem átépítését vetheti fel a jövőben. Az Európai Polgár jogainak védelme és erre szabott bíráskodás megteremtése csak alapos feltáró tanulmányok után válhat lehetségessé, de addig is az orvoslás legfontosabb teendői a mai EJEB vonatkozásában már most is láthatók. Először is el kell érni, hogy az EJEB-bírák döntési autonómiája legalább a luxemburgi bírákét elérje, és ennek érdekében meg kell szüntetni a központosított döntéselőkészítő jogászapparátust Strasbourgban is, és e helyett minden bírót saját maga által kiválasztott jogász munkatársakkal végezhesse el a döntéselőkészítő munkát. Ezen túl a strasbourgi esetjoghoz kötés extrém mértékét szankcionáló *jurisconsult* jogosítványait meg kell szüntetni, és apparátusának beleszólását az egyes döntési folyamatokba gyökeresen ki kell irtani.

A bírói függetlenséget ezek a legközvetlenebbül sértik, és a jogállamiság legminimálisabb feltételeivel is szemben állnak. Hosszabb távon azonban az emberjogi alapról az Európai Polgár jogainak védelmének alapjára átálló jogvédelem kiépítése során egy sor további negatív tapasztalat is intő jel lehet a helyes felépítés irányainak kijelölésében.